

Verbesina alternifolia: een potentiële blijver?

Eduard Blink, Pius XII straat 20, 6247 AW Gronsveld

Nigel Harle, Rijksweg 52, 6247 AJ Gronsveld

In agrarisch gebied langs de weg Susteren-Isenbruch, niet ver van de Nederlands-Duitse grens, is een opvallende plant gesignaleerd. Hij houdt al enkele jaren stand en lijkt daarmee plaatselijk in te burgeren. De soort is voor zover bekend slechts eenmaal eerder in Nederland aangetroffen, in 1975; mogelijk zullen er in de toekomst andere waarnemingen volgen. Het gaat om *Verbesina alternifolia* (L.) Britton ex Kearny, een forse, tot 2,5 meter hoge, geelbloeiende composiet uit Noord-Amerika [figuur 1].

GROEIPLAATS

De planten groeien aan de zuidrand van een maïsakker, aan een onverhard, vrijwel niet meer gebruikt landweggetje. Aan de zuidzijde hiervan bevindt zich een haag, met daarachter grasland. Het terrein ligt dichtbij de Rode Beek, die vóór de normalisatie rond 1930 wel eens overstroomde. De grond is daardoor uit zichzelf al vruchtbaar, nog afgezien van bemesting vanuit de landbouw, terwijl de grondwaterstand vrij hoog is. Zo wijst het lokaal voorkomen van Watermuur (*Myosoton aquaticum*) en Wilde bertram (*Achillea ptarmica*) op een goede vochtvoorziening. Opvallend is het massaal optreden van Witte munt (*Mentha suaveolens*). Het weggetje zelf is verder begroeid met ruige grassen, ruigtesoorten en akkeronkruiden.

In oktober 2007 vielen op twee plaatsen langs dit landweggetje (coördinaten: tussen 188.61-340.44 en 188.69-340.45) in totaal zo'n 40 hoge bloeistengels van een onbekende, ogenschijnlijk overblijvende plant in het oog, die zich zo te zien vanuit een uitgebreid wortelstelsel hadden ontwikkeld. In de uitgebloeide bloemhoofdjes zaten veel nootjes, waarvan enkele zijn meegenomen. Een poging om deze in een pot met bloemaarde te laten ontkiemen is mislukt, maar één van de in de tuin uitgestrooide zaden is later wél gekiemd en uitgegroeid.

Bij een vervolfbezoek aan het terrein in augustus 2009 was de situatie onveranderd. Beide planten hadden toen tientallen aan de top sterk vertakte stengels, opnieuw tot twee meter hoog, maar nu uitbundig met goudgele bloemen getooid. In juli 2010 bleek het weggetje recent te zijn omgeploegd, waardoor alle planten uit elkaar waren getrokken. Toch begonnen er weer nieuwe stengels uit te groeien, die in dat jaar vermoedelijk echter geen bloemen

hebben voortgebracht. Een jaar later, in juli 2011, was de vegetatie weer tot rust gekomen. Door de uiteenscheuring waren er inmiddels minstens twaalf individuele planten ontstaan, elk met drie tot 30 stengels van opnieuw anderhalf tot meer dan twee meter hoog. De planten leken voor het einde van de maand te gaan bloeien.

DETERMINATIE

Hoewel de planten overduidelijk tot de composieten behoorden, bleek nadere determinatie met de voor handen zijnde literatuur onmogelijk. In 2010 is daarom besloten materiaal en aanvullende gegevens naar NCB Naturalis in Leiden te sturen, waar het Nationaal Herbarium is gehuisvest, en waar door dr. W. Holverda werd geconcludeerd dat het om een plant uit het geslacht *Verbesina* gaat. Dit geslacht is in Noord- en Zuid-Amerika inheems, en omvat zo'n 200 soorten. Determinatie op soortniveau was echter niet mogelijk.

De in de tuin opgekomen plant was inmiddels fors uitgegroeid en heeft in 2010 en 2011 rijkelijk gebloeid [figuur 2]. Hierdoor was verdere, langer lopende observatie van enkele kenmerken mogelijk. Met behulp van een door dr. Holverda toegezonden uittreksel van

FIGUUR 1

Groeiplaats van *Verbesina alternifolia* aan de rand van een maïsakker bij Susteren (foto: Jean Penders).

FIGUUR 2

De uitgezaaide plant met de eerste auteur, zelf al 1,90 meter (foto: Nigél Harle).

Met de in Susteren gevonden planten komen twee soorten sterk overeen: *Verbesina alternifolia* en *Verbesina occidentalis*. Volgens de aangehaalde bronnen en ander spuurwerk op internet verschillen deze vooral in drie kenmerken: a) de bladstand (bij *alternifolia* meestal verspreid, maar soms deels tegenoverstaand, bij *occidentalis* altijd tegenoverstaand), b) de omwindselbladen (bij *alternifolia* in één rij, bij *occidentalis* in twee), en c) het vruchtje (bij *alternifolia* gevleugeld met aan de top twee tanden, bij *occidentalis* 'onversierd'). Op grond van deze verschillen kon met zekerheid geconcludeerd worden dat de gevonden planten tot de soort *Verbesina alternifolia* behoren.

Aanvankelijk verwarrend was dat bij de uit zaad opgekweekte plant de bladeren in 2010 deels tegenover elkaar stonden, soms zelfs in kransen van drie (vergelijk figuur 2, op 4 september 2010 genomen). In 2011 stonden ze echter vrijwel allemaal verspreid en bij nadere observatie in het veld bleek dit ook steeds op te gaan. In alle overige kenmerken komen zowel de wilde als de opgetrokken planten met de soortomschrijving van *Verbesina alternifolia* overeen. Op basis van eigen waarneming, de reeds aangehaalde bronnen en de website Illinois Wildflowers (HILTY, z.j.) zijn de kenmerken als volgt samen te vatten:

- plant overblijvend, hoogte 1,50-2,50(-3,00) m;
- stengels over het grootste deel gevleugeld, in zes rijen, bij armoe-dige stengels vier; vleugels circa 3 mm breed, soms generfd en kort verspreid behaard [figuur 3];
- bladen lancetvormig, tot 20(-25) cm lang, zwak getand en enigszins ruw behaard, met vooral aan de onderzijde prominente hoofdnerf [figuur 3];
- bladen meestal verspreid, soms deels tegenoverstaand of in kransen van drie (hiervoor meerdere goed uitgegroeide stengels onderzoeken!);
- bloemen goudgeel, 3-5 cm, in schermen van 8-25, met in het midden van elk bloemhoofdje 20-30 buisbloemen en daaromheen

de Flora of North America (STROTHER, 2006) en de internet-sites van de Virginia Tech Weed Identification Guide (VIRGINIA COOPERATIVE EXTENSION, z.j.) en de National Resources Conservation Service (NRCS, z.j.), een dienst van het Amerikaanse Ministerie van Landbouw, kon de plant tot op de soort gedetermineerd worden.

FIGUUR 3

De kenmerkende gevleugelde stengel en licht getande, zwaar generfde bladen (foto: Nigél Harle).

FIGUUR 4

De opvallende bloeiwijze, met 'speldekussenvormige' lintbloemen en weinig straalbloemen (foto: Jean Penders).

- (slechts) (2-)4-8(-10) lintbloemen [figuur 4];
- buisbloemen door 2 steunblaadjes geflankeerd;
- bloemhoofdjes later dan de bladen verschijnend;
- omwindselbladen in één rij;
- bloeitijd eind-juli tot eind-september, net als in Noord-Amerika;
- nootjes aan weerszijden gevleugeld met aan de top twee tanden [figuur 5];
- standplaats: vochtige, vruchtbare grond; in de volle zon of hoog-uit licht beschaduwde;
- potentiële biotopen: akkerranden, wegbermen, heggen en dergelijke.

FIGUUR 5
De kenmerkende
geveugelde noot,
met aan de top twee
tanden (foto: Jean
Penders)

VOORUITZICHTEN

Verbessina alternifolia komt in de hele oostelijke helft van de Verenigde Staten vrij wijdverbreid voor en groeit ook in aangrenzend Canada (NRCS, z.j.). De Engelse naam van de soort is 'Wingstem', vanwege de opvallende vleugels aan de stengel. Het meest waarschijnlijk lijkt dat de planten bij Susteren opgekomen zijn uit zaad dat met Noord-Amerikaans maïszaaigoed is meegekomen, want ze groeien hier pal aan de rand van een maïsakker.

Hoewel de soort in Europa soms als 'bijenplant' wordt gekweekt (GEISSERT, 1988) en ook door een enkel tuincentrum als sierplant wordt aangeboden, is ze in de bredere omgeving nergens in cultuur gezien. Het lijkt dus onwaarschijnlijk dat de gevonden planten vanuit een dergelijke aanplant zijn ontstaan, hetzij via rijpe zaden die door vogels zijn overgebracht, hetzij op vegetatieve wijze, via het storten van tuinafval. Van het laatste was geen enkel spoor. Wel staat de soort bekend om zijn vermogen 'vegetatieve kolonies' te vormen (HILTY, z.j.). De ontwikkelingen in Susteren in 2010-2011 tonen inderdaad aan dat verscheuring van de wortelmassa gauw leidt tot vermeerdering van het aantal afzonderlijke, opnieuw standhoudende planten.

In een recente bespreking van de soort op de website "Manual of the Alien Plants of Belgium" (NATIONALE PLANTENTUIN VAN BELGIË, z.j.) wordt deze potentiële standvastigheid in de praktijk bevestigd. Aan de be-

boste rand van een zandgroeve in Paal bij Beringen, hemelsbreed zo'n 50 kilometer westelijk van Susteren, groeien namelijk twee aangevoerde planten die er al minstens 25 jaar standhouden (!), echter zonder enige uitbreiding. De soort was ook eenmaal eerder in België gevonden, bij Oud-Heverlee bij Leuven in 1984, maar is daar gauw weer verdwenen. Ook in Frankrijk en Duitsland blijkt de soort een enkele maal te zijn aangetroffen (TELEBOTANICA, z.j.; JÄGER *et al.*, 2008). Over eventuele vondsten sinds 2008 in de ons omringende landen konden geen gegevens worden achterhaald.

Zoals eerder vermeld, is deze zeer opvallende soort voor zover bekend slechts eenmaal eerder in Nederland verzameld. Het betreft een vondst van de plant op de vuilstortplaats van de Centrale Afvoermaatschappij IJmond in Beverwijk in 1975 (persoonlijke mededeling W. Holverda, december 2011).

Zolang het terrein in Susteren niet drastisch verandert, kan *Verbessina alternifolia* hier vermoedelijk nog lang standhouden. Dankzij haar vermogen tot generatieve voortplanting heeft ze van verstoring betrekkelijk weinig last. Gezien de internationale handel in zaaigoed kan deze exotische soort in de toekomst eventueel op meer plaatsen in Noordwest-Europa opduiken. Het klimaat en de (eventueel bemeste) bodem is op veel plaatsen hiervoor immers uitermate geschikt. Verspreiding via zaad lijkt echter aanzienlijk minder waarschijnlijk, zodat er weinig kans op woekering bestaat.

Summary

VERBESINA ALTERNIFOLIA: A POTENTIAL HANGER-ON?

At the edge of a maize field near Susteren in Dutch Limburg a small colony of *Verbessina alternifolia* was discovered in 2007 which has persisted through to 2011. At over two metres tall, this North American plant of the composite family is very conspicuous. It is also robust, surviving severe disruption when the field border was ploughed over in 2010. This is only the second recorded sighting of the species in the Netherlands. In Belgium it has been reported twice, with one cluster of plants now having survived at least 25 years. It seems likely that the plants near Susteren derive from seeds carried in a

batch of North American seed maize. Given the site conditions – nutrient-rich and moist – the species may well eventually emerge as a new addition to the Dutch flora.

Literatuur

- GEISSERT F., 1988. A propos de trois plantes adventices en Alsace. Bull. Assoc. Amis Jard. Bot. Col de Saverne 1988: 9-14.
- HILTY, J., z.j. Illinois wildflowers. Geraadpleegd november 2011. <http://www.illinoiswildflowers.info>.
- JÄGER, E.J., F. EBEL, P. HANELT & G. MÜLLER (eds.), 2008. Rothmaler – Exkursionsflora von Deutschland. Band 5, Krautige Zier- und Nutzpflanzen. Springer Verlag, Berlin.
- NATIONALE PLANTENTUIN VAN BELGIË, z.j. *Verbessina*

alternifolia / Manual of the Alien Plants of Belgium. Geraadpleegd november 2011. <http://alien-plantsbelgium.be/content/verbessina-alternifolia-o>.

- NATIONAL RESOURCES CONSERVATION SERVICE, z.j. Plants database. Geraadpleegd augustus 2010. <http://plants.usda.gov/java>.
- STROTHER, J.L., 2006. *Verbessina*. In: T.M. Barkley, L. Brouillet, H. Jeude, J.L. Strother, K. Gandhi, R.W. Kiger, K. Yatskiyevch & J.L. Zarucchi (red.). Flora of North America, vol. 21. Oxford University Press, New York: 106-111.
- TELEBOTANICA, z.j. Flore électronique. Geraadpleegd februari 2012. <http://www.tela-botanica.org/eflore/BDNFF/4.02/nn/71037>.
- VIRGINIA COOPERATIVE EXTENSION, z.j. Virginia Tech Weed Identification Guide. Geraadpleegd augustus 2010. <http://www.ppws.vt.edu/scott>.